

Forbrydelsens relative element

et kriminalistisk perspektiv på Katrine
Marie Guldagers novellesamling *Kilimanjaro*

61

I indledningen til novellen "Vi har allerede aftalt en pris" ligger den mismodige og ikke særligt sympatiske hovedperson Sebastian ved en pool og lader sig opvarte af en sort, kvindelig servitrice. Med adgang til Sebastians tankeverden lyder det: "Muligvis var hun prostitueret, muligvis ikke, det gjorde ikke noget, han kunne altid finde en anden. Der es Salaam formelig myldrede med kvinder, der gerne ville stille sig til rådighed for ham, og hvem sagde, at det betød det samme i Afrika? Behøvede der at være noget nedværdigende i prostitution?" (137)¹. Det er et citat, som slår en række centrale problematikker an i Katrine Marie Guldagers novellesamling *Kilimanjaro* (2005) og samtidig påpeger, hvad det skal dreje sig om i denne artikel, nemlig spørgsmål om værdier og normers mulige relativitet, kultursammenstød, magt- og dominansforhold og i forbindelse hermed også forbrydelse og kriminalitet.

Nok er *Kilimanjaro* ikke en bog med hverken et traditionelt eller tydeligt kriminalistisk islæt, men alligevel synes en række såvel mindre som større forbrydelser at finde sted. På det konkrete niveau er det forbrydelser, der går over frimærketyveri ("En adskilt person") til mulig forskningssvindler ("Professor"), indbrud ("Hjemkomst"), seksuel betvingelse ("Dreng i Dar es Salaam" og "Vi har allerede aftalt en

---

1 Hvor intet andet er angivet, refererer sidehenvisningerne til Guldager (2005).

pris”) og trafikdrab (”Trafikulykke”). De fleste af disse forbrydelser optager ikke megen plads i teksterne, snarere hører de til i periferien af deres handlingsforløb. Men at forbrydelserne er marginaliserede – og flere endda tvivlsomme enten i den forstand, at der stilles spørgsmål ved deres alvorlighed, og om der reelt er tale om forbrydelser, eller derved at det er usikkert, om de har fundet sted – synes på paradoksal vis at være med til at underbygge deres vigtighed². Usikkerheden omkring misgerningernes status genererer en uro, der forplanter sig til læseren. Det, som teksterne og deres personer forsøger at undgå eller fortrænge, trænger sig på hos recipienten, og *Kilimanjaro* har en af sine styrker i kraft af evnen til at pirke til læserens eget norm-sæt; at skildre situationer, hvor man som læser også kommer til at spørge sig selv, hvad der er rigtigt eller forkert at gøre, hvad der muligvis kan accepteres eller må fordømmes.

I nær relation til disse moralsk anløbne gerninger eller forbrydelser optræder endvidere tematikker om blandt andet magt og dominans. Det gælder dels i forholdet mellem mennesker af forskellig etnicitet og nationalitet; i fremstillingen af hvide over for sorte og danskere over for afrikanere, hvor bogen som angivet i det indledende citat blandt andet rejser problematikken om den uetiske handling eller forbrydelsens mulige kontekstafhængighed, dens potentielt relative karakter, alt efter om den foregår det ene eller andet sted. Dels drejer det sig om forholdet mellem mennesker inden for samme familie.

---

2 I novellen ”Hjemkomst”, der ligeledes har Sebastian som hovedperson, skildres to mærkelige indbrud, der ud over først et ødelagt kældervindue og siden en opbrudt bagdør ikke efterlader sig nogen synlige spor. Spørgsmålet bliver derfor, om der reelt har været en tyv på spil, eller om ødelæggelserne på huset snarere skal forstås på et psykologisk plan og har forbindelse til Sebastians anspændte forhold til sin familie og til sin faders død. I ”Dreng i Dar es Salaam” må husholdersken Bee stille sig seksuelt til rådighed for sin søns onkel i forsøget på at kunne beholde drengen hos sig, men vi hører ikke, om det lykkes hende. I ”En adskilt person” er hovedpersonen Jørgen af sin indelukkede og nu afdøde storebror Ivar på et tidspunkt blevet tvunget til at deltage i tyveriet af nogle af faderens frimærker. Hvilke konkrete konsekvenser dette tyveri affødte, hører vi ikke, men alligevel fremstilles hændelsen som et knudepunkt i brødrenes forhold til hinanden. I ”Professor” anklages hovedpersonen for svindel med forskningsresultater, men der kommer ingen endelig afklaring på sagen.

Uanset om problematikken befinder sig på et globalt eller et i høj grad lokalt niveau, er *Kilimanjaro* dog besk i sin fremstilling af mellem menneskelige relationer. Uden eksplicit stillingtagen og direkte moraliseren, men ikke mindre tydeligt, viser Katrine Marie Guldager, hvordan det menneskelige samvær ofte er afstumpet, idet det er uden egentlig interesse og ansvar for den anden. Som også Lauge Larsen bemærker i sin anmeldelse af bogen, lever novellernes personer mest af alt side om side³. Der er ikke megen samhørighed, for ikke at sige fornemmelse for den etiske fordring, der ligger i mødet med det andet menneske. Der er ingen videre forståelse for, at vi med K.E. Løgstrups berømte ord bærer noget af den andens liv i vores hånd. Relationerne imellem novellernes personer er tværtimod præget af mere eller mindre bevidst magtudøvelse og afstandstagen, og et spørgsmål, man kan stille i forlængelse heraf, er da, om det kan tænkes at være selve den dominansprægede relation mellem mennesker, der genererer ugerninger og forbrydelser? Om disse kan føres tilbage til det forhold, at livsformerne såvel inden for familien som i den større verden er hierarkiske og undertrykkende struktureret?

Sådanne spørgsmål kan ikke mindst næres, hvis man læser Harold E. Pepinskys bog *The Geometry of Violence and Democracy* (1991)⁴. Her fremsættes det synspunkt, at forbrydelser og kriminalitet er forårsaget af, at nogen dominerer over nogen andre. Forbrydelser er forbundet med vold og siges selv kun at være en lille og politisk defineret del af denne. Ifølge Pepinsky refererer vold og dominans nemlig ikke

-
- 3 Jf. Lauge Larsen: "Konkret nærhed og mental distance" (2005). Denne problematik omkring manglende indlevelse og engagement i hinandens livssituation er gennemgående for forfatterskabet og fremhæves også af Thomas Bredsdorff i relation til *København* (2004). Om novellen "Nørreport" skriver han bl.a.: "Jo tættere disse mennesker er bragt sammen, jo mindre kan de sætte sig ind i hinanden [...] Denne tekst afbilder et samfund hvor en mængde mennesker er i berøring med hinanden, men ingen er i stand til at føle sig ind i hinandens liv." (Bredsdorff, 2006: 239)
  - 4 Tak til Kim Toft Hansen for at have gjort mig opmærksom på Pepinskys bog. Jf. i forbindelse med Harold E. Pepinskys kriminologi også Kim Toft Hansens artikel "Ambivalente fiktioner – Vold, den svenske uro og Henning Mankell" i nærværende antologi.

udelukkende til åbenlyse og strafbare overgreb, som f.eks. når et menneske bliver bestjålet eller slået ned. De henviser også til mere skjulte, bagvedliggende og hierarkiske sociale strukturer, der selv er generative for kriminalitet og vold:

the dynamics of violence at home and in the streets mirrored not only the dynamics of going to war, but the dynamics of a hierarchical social structure that allowed some people to gain wealth, power, position, and legitimation by impoverishing and killing others (Pepinsky 1991: 4).

64

Med andre ord befinder volden sig på alle niveauer af den menneskelige eksistens. Den går fra det interpersonelle til det internationale, for ikke at sige det globale, niveau. Skal man reducere antallet af konkrete forbrydelser, må man ifølge Pepinsky derfor også reducere volden på et overordnet niveau. Han påpeger, at vold er forårsaget af mangel på genuint ansvar: Pepinskys teori er "a theory of violence as "unresponsiveness"" (ibid.: 11). Og som antitesen hertil forstår han fredskabelse som et spørgsmål om at organisere ansvarlighed; om at vi skal forlade en lov og ordens politik, der gennem afstraffelse blot giver uorden videre til dem, der er svagere end os selv, og i stedet skal vi anerkende os selv som en del af problemet og dermed holde os ansvarlige for løsningen af det.

Med Pepinsky i baghovedet kan vi nu begive os mere detaljeret i lag med Katrine Marie Guldagers *Kilimanjaro*. Selvom der, som jeg indledte med at sige, ganske vist ikke er mange "reelle" forbrydelser på færde i novellesamlingen i den forstand, at det er forbrydelser, som forfalder til straf, og selvom dem, der er, ofte er relativerede inden for teksternes egne rammer, mener jeg, man med udbytte kan anlægge et kriminalistisk perspektiv på novellesamlingen. Kriminalistisk i den betydning, at en vigtig tematik i bogen angår spørgsmål om normer og grænser for tilladelig opførsel, samt derved at de konkrete forbrydelser, etisk diskutabile handlinger og magtanvendelser fremstår som udtryk for overordnede dominansforhold. Med en slidt metaforik er de aktuelle mis-

gerninger altså kun toppen af isbjerget⁵. De er udslag af en større og langt mere urovækkende skjult form for betvingelse og vold. Ligesom hos Pepinsky gælder det for novellerne, at dominansforholdene kommer til syne på såvel et mikro- som et makroplan. Hvad der er af problematiske magtforhold inden for de enkelte familier eller kulturer, modsvares af dominans mellem forskellige kulturer eller mellem rige og fattige lande, og som vi skal se, er det dialektiske forhold mellem de mindre og større hierarkier endvidere understøttet i novellerne.

Som mange vil vide, er Katrine Marie Guldagers bog nemlig mere end en novellesamling. Den er snarere en novellekreds, derved at steder, personer og problematikker vikler sig ind i hinanden på tværs af de enkelte tekster, og således uddybes forståelsen af en bestemt novelle ofte gennem læsningen af en anden⁶. Vender vi tilbage til Sebastian som eksempel, kan hans herreattitude over for den tjenende, sorte befolkning i Tanzania i "Vi har allerede aftalt en pris" kontrasteres af hans egen underlegenhedsfølelse i Danmark over for søsteren Stine i "Hjemkomst", hvor det sigende beskrives, at han opfatter sig som "hendes stik-i-rend dreng" (11). Og i sin tur viser det sig i "En klassisk situation", at også Stine er underkuet. Nu er det blot af deres fælles mor. Den større sammenhæng relativiserer dermed de umiddelbare dominansforhold, og dertil kommer, at spørgsmålet om, hvem der har magten, også allerede kan være problematiseret inden for teksterne selv. Som bekendt har herren brug for slaven for at føle

-
- 5 Efter at have skrevet denne artikel, læste jeg Poul Behrendts kapitel om Katrine Marie Guldager i *Den hemmelige note. Ti kapitler om små ting der forandrer alt* (2007), hvori isbjergmetaforikken ligeledes spiller en central rolle, ikke mindst fordi Behrendt har sin opmærksomhed rettet mod centrale ting i Guldagers personlige historie, der længe har været skjult, men ifølge Behrendt har stor betydning for forståelsen af forfatterskabet (jf. Behrendt, 2007: 300f.).
- 6 I et interview med Gitte Fangel fra juni 2008 omtaler Guldager selv såvel *København* som *Kilimanjaro* og *En plads i historien* som kollektivromaner, jf. Fangel (2008). Og selvom det umiddelbart kan undre, når såvel *København* som *Kilimanjaro* har genreangivelsen *noveller* trykt på forsiden, er der ingen tvivl om, at disse samlinger – såvel som *Nu er vi så her* (2009) – på grund af de mange overlap imellem teksterne, genremæssigt elaborerer i feltet mellem novelle og roman.

sig som herre, og flere gange synes de underkuede at modsætte sig denne fortolkning. Det kommer jeg nærmere ind på ganske snart, for i min eksemplificering af, hvorledes *Kilimanjaro* kan læses under en noget nær kriminalistisk optik, vil jeg i det følgende analysere "Vi har allerede aftalt en pris" og "Trafikulykke".

Når jeg har valgt netop disse af bogens tekster, skyldes det, at de begge skriver sig inden for en postkolonialistisk diskurs, der med udgangspunkt i hvide tilrejsendes eller tilflytteres adfærd i Tanzania sætter spørgsmålet om magt og dominans i centrum, samtidig med at de omhandler noget, som enten nærmer sig eller decideret må forstås som forbrydelser, nemlig dels udnyttelse af prostituerede, dels et trafikdrab. Sebastians eksplicite spørgsmål i den første af novellerne, om prostitution er det samme i Afrika som i Danmark, kan således siges at stå over for et implicit spørgsmål i den anden novelle, der angår, om et liv i Afrika er det samme værd som i Danmark, og om et trafikdrab bør behandles på samme måde. Kan vi med andre ord klart adskille sort fra hvidt, forkert fra rigtigt, ondt fra godt? Eller har forbrydelser et relativt element?

Magt og moral på gyngende grund

Novellens titel "Vi har allerede aftalt en pris" optræder som tekstens næstsidste replik. Den tilhører Sebastian og er sagt i et bestemt tonefald og i en situation, hvor hans afrikanske taxichauffør begynder at presse på for at få en højere hyre, hvilket Sebastian ikke vil være med til. Titlen angiver dermed et af de væsentlige forhold i teksten, nemlig mellem menneskelige relationer, der er præget af penge og i direkte forlængelse heraf magt og dominans. Såvel i vores almindelige verden som inden for tekstens rammer er penge en magtskabende faktor.

Sebastian er en hvid, dansk mand, der befinder sig i Tanzania i forbindelse med sit arbejde, og selvom vi ikke får dette arbejdes karakter nærmere beskrevet, har vi en tydelig fornemmelse af, at hensigten med hans ophold i Dar es Salaam er at få nogle forretningsaftaler på plads. På sin chefs forespørgsel om, hvordan det går, siger Sebastian

således: "Vi har næsten fået alle vores betingelser igennem" (140). Dog er det ikke kun i relation til Sebastians arbejde, at spørgsmålet om magt er centralt. Forretningsverdenens tankesæt synes at gennemsyre hans måde at forholde sig til den sorte befolkning på, og penge og dominans er ligeledes nøgleord for hans facon at agere over for befolkningen på, når han har fri.

Til trods for at Sebastian med sin status af hvid forretningsrejsende og mand udadtil fremstår som magtfuld, viser det sig dog, at han indadtil befinder sig i en i høj grad magtesløs situation. Her er han ikke ovenpå, men nede, hvilket giver sig udslag i tristesse, aggression og irritation (ordet *irritere* optræder fire gange på de fire første sider). Flere gange påpeges det, at han er ensom og uden eksistentiel forankring. Blandt andet hører vi, at han ville ønske, han kunne ringe hjem, men efterhånden ingen har at ringe til foruden sin ekskone, og da han som en vildfaren hvid prik i en sort labyrint går rundt i Dar es Salaam, tænker han først: "Jeg kunne aldrig bo her", og øjeblikket efter: "Jeg kan ikke vende hjem" (143). Han mangler et eksistentielt ståsted, og at hans livssituation er underskudspræget og fyldt med instabilitet og vaklen, kan allerede ses i forholdet mellem tekstens to første afsnit, hvis indledende sætninger henholdsvis lyder: "Fra poolen betragtede Sebastian havets blå farve og følte sig godt tilpas" (137), og "Sebastian var i et elendigt humør, og han vidste det" (*ibid.*). Der er tydeligvis ikke langt fra den ene følelse til den anden, og på samme måde som den initiale tilpashedsfornemmelse undergraves af en dybereliggende utilpashed, står også Sebastians synlige og udadvendte magt på et skrøbeligt fundament.

Det umiddelbart overlegne forhold, han udviser i forhold til sine omgivelser og ikke mindst over for tekstens sorte kvinder, kan derfor ikke fastholdes i længden. Teksten udspiller sig over i alt tre dage, og på den første og anden dags aften opsøger Sebastian en bar med det hult klingende navn New Happy Bar, der da heller ikke skal vise sig at kunne indfri hans længsler. Ganske vist får han den første aften kontakt med en sort kvindelig prostitueret og får tilfredsstillende sit umiddelbare og aggressive begær, men da han den anden aften endnu en gang har taget hende i besiddelse med hensynsløse og våde kys, kan han ikke gennemføre samlejet. Hvad der udadtil

har fremstået som magtoverskud fra hans side, brister og bliver helt konkret til impotens, til afmagt. Med andre ord lider den herrolle, der er tildelt ham som hvid, velhavende og mand, et knæk. Det er et knæk, der også kan menes at være forberedt deri, at den prostituerede ikke vil modtage hans penge på den første aften, men i stedet opfordrer ham til at komme igen den næste. Måske med et håb om i sidste ende at få et større udbytte af forbindelsen afviser hun at underlægge sig Sebastians økonomiske overherredømme, og derved fratages han ikke blot den umiddelbare styring, men også muligheden for at gøre det økonomiske regnskab imellem dem op.

Sebastians reaktion på det mislykkede samleje er, at han tager tilbage til sit hotel, hvor han går ud på toilettet og kaster op (141). Og som alle, der har læst Sartre, ved, er kvalme ofte noget mere end det blotte ubehag og opkast. Også Sebastians kvalme er tydeligvis eksistentiel; den synes at være udtryk for en undertrykt utilpashed, der foruden mangel på genuine tilhørsforhold ikke mindst kan ses som symptom på en ikke tilstrækkelig erkendt lede ved selve det dominante forhold mellem kvinder og mænd, hvide og sorte, rige og fattige⁷. Eller i hvert fald en manglende evne til at reagere adækvat på sin fornemmelse heraf. Selvom Sebastian ikke tager det spørgsmål alvorligt, som han selv stiller angående prostitution, og som jeg citerede i indledningen til denne artikel, synes det alligevel at

---

7 Som allerede antydnet er det muligt at anlægge et postkolonialistisk perspektiv på teksten, og med Robert J.C. Youngs "Dekonstruktion og det postkoloniale" (2000) in mente kan man f.eks. have opmærksomheden rettet mod, hvordan identiteten ikke er selvberørende, men fremmedbestemt. Ligesom herren har brug for slaven for at kunne definere sig som herre, har Sebastian som repræsentant for en patriarkalsk mandlig identitet brug for en underdanig kvinde for at kunne opretholde sit eget selv-billede. Netop fordi der er et dialektisk forhold på færde, hjem søges Sebastian imidlertid også af dét, han forsøger at udelukke, og i den sammenhæng er det naturligvis interessant, at der er skildret et årsags-virkningsforhold mellem toiletflisernes hvide farve og Sebastians utilpashed: "Fliserne var så hvide, at han fik ondt i hovedet" (141). Foruden at inddrage herre/slave-problematikken refererer Young desuden til Derridas begreb om hierarkisk vold, der i høj grad er prægnant for "Vi har allerede aftalt en pris".

hjem søge ham⁸. Den kvalme, man som læser kan føle over for Sebastian, når han svedende og med hængende underlæbe boller den prostituerede, eller aftenen efter venter på, at "en stor, fed hvid mand" (141) kan blive færdig med at tungekysse og rage på kvinden, så det kan blive hans tur, synes nu at have nået Sebastian selv. At Sebastian bag om sine egne handlinger registrerer det moralsk problematiske i den tydeligt opdelt og ulige verden mellem de tilrejsende hvide og de hjemmefødte sorte, er der nemlig ingen tvivl om.

Tværtimod er hans reaktion på den tidligere omtalte poolservitricen opvartning og tydelige stillen sig rådighed, at han har lyst til at ruske hende og sige: "Det er jo for fanden dit land, vi befinder os i" (138). Tilsvarende lyder det efter skildringen af den fede mands vulgære gramsen på den prostituerede: "Ingen løftede så meget som et øjenbryn" (141), underforstået at det burde de vel. Det, der synes problematisk for Sebastian selv, og samtidig ægger læserens moralske stillingtagen, er imidlertid, at Sebastian inden for tekstens rammer ikke drager nogen konsekvenser heraf, men snarere fortrænger situationens åbenlyse urimelighed. Således er hans adfærd over for den sorte taxichauffør på tredjedagen præget af den samme dominante attitude – også selvom det er tydeligt, at taxichaufføren med større vægt træder ind i magtkampen, og at Sebastian har sværere ved at fastholde sin dominans over for ham end over for de mere servile kvinder.

Som det er fremgået, er "Vi har allerede aftalt en pris" altså en novelle, som i høj grad handler om magt og dominans. På det umiddelbare handlingsplan kommer det først og fremmest til udtryk via pengenes magt, men dertil hører en lang række andre forhold. Teksten arbejder inden for tydelige modsætningsforhold, der, som skitseret, angår relationen mellem mænd og kvinder, hvide og sorte, rige og fattige, danskere og afrikanere, kolonisator og koloniseret eller herre og slave. Disse modsætningsforhold lægger teksten

---

8 Det bliver tydeligt, at Sebastian snarere opfatter spørgsmålene retorisk, da der i forbindelse med hans samtale med den prostitutionsskeptiske dansker John Østergård – der i øvrigt optræder som hovedperson i "Et spørgsmål om flysæder" – står, at Sebastian mente, "at prostitution var noget andet i Afrika. Det var mere almindeligt" (140).

tydeligt frem, blandt andet når Sebastian læser Dickens *A Tale of two Cities* – der inden for en anden historisk kontekst, men ikke mindre klart handler om klasseforskel og undertrykkelse – og efterfølgende bliver kørt rundt i Dar es Salaam, hvor han kommer til et rigt og frodigt kvarter i byen, der beskrives som "Et paradys omkranset af helvede" (143). Men samtidig med at modsætningsforholdene skildres, oplever vi det højst problematiske og usikre fundament, hvorpå de hviler. Gennem historien om Sebastian får vi som læsere et billede af, at den ydre magt ikke blot kan forekomme usympatisk og forkastelig, men at den også er arbitrær og i stadig fare for at blive undermineret – ikke mindst af indre afmagt. Teksten mobiliserer læserens moralske beredskab, der i første omgang retter sig mod Sebastians tvivlsomme handlinger, fordi han ikke tager ansvar for sin effekt på de mennesker, han er sammen med, men derudover retter det sig også mod den større, globale orden, der har muliggjort, at disse handlinger kan finde sted.

Selvom Sebastians hensynsløse tilnærmelse til den prostituerede næppe vil kunne karakteriseres som nogen "rigtig" forbrydelse, er spørgsmålet, om der for at dette tvivlsomme forhold kan finde sted ikke netop – og med reference tilbage til Pepinsky – må være andre og mere overordnede problematiske dominansforhold og former for hierarkisk vold på færde. Nemlig dem, der tillader, at et lands oprindelige befolkning må leve under fattige vilkår, mens tilrejsende kan danne luksuriøse enklaver, eller at rigere lande udnytter de fattigere, og et helt kontinent som Afrika kan være forarmet, mens vi i Vesten oplever velstand. Det er nogle af de spørgsmål, som teksten ganske vist ikke stiller direkte, men ikke desto mindre kan menes at lægge op til. Og det gør den på raffineret vis, idet det ikke er så let at skelne sort fra hvidt eller skurk fra helt, som man umiddelbart skulle tro. For er Sebastian ikke også mest af alt en ensom stakkel, der savner selskab og intimitet? Er han ikke også blot et offer for en økonomisk defineret global struktur? Kan man forlange af ham, at han tager ansvar, når den verden, han befinder sig i, ikke gør det? Eller med andre ord: Hvor skal vi begynde, hvis vi skal sikre, at volden og uansvarligheden ikke blot forplanter sig

videre ned til dem, der er svagere end os selv, og derfor ultimativt rammer fattige kvinder og børn?⁹

Livets pris

Hvor Sebastians forhold til den prostituerede mere kunne anklages for at være moralsk anløbent end kunne betegnes som en decideret forbrydelse, er det lettere at kategorisere et trafikdrab som sådant, i hver fald når det som i novellen "Trafikulykke" handler om, at et barn bliver kørt ned af en mand, der kører for stærkt. Her sker der reelt noget kriminelt, som man kan blive stillet til ansvar for og dømt for¹⁰. Ikke desto mindre er også "Trafikulykke" en tekst, der er præget af tvivlspørgsmål. Selvom den skildrede handling er kriminel, er spørgsmålet nemlig, om det reelt er, hvad der sker. Om der faktisk er et barn i bylten, bliver hverken parret i bilen eller læseren ende-

-
- 9 Pepinsky fremhæver netop fattige kvinder og børn som de ultimative ofre for forbrydelser. De er placeret nederst i det sociale hierarki, og når volden til stadighed bliver givet videre til dem, der er svagere end en selv, rammes de derfor hårdt. Pepinsky skriver: "Poor women and children were the ultimate victims of crime, to be sure, but criminally unsafe products, services, and living conditions were killing far more of them than any neighbour was capable of doing with a single gun" (Pepinski, 1991: 3) samt "Some people can hire others to pass on violence and disorder to large groups of victims, but young men of the underclass may have only one another or women and children to abuse. The saddest aspect of this game is that disorder and violence have nowhere to go but up, as everyone 'passes it on' downward" (ibid.: 17).
- 10 Det er interessant, at Katrine Marie Guldager i *Kilimanjaro* skildrer ugeringer og forbrydelser, men ikke kommer nærmere ind på konsekvenserne og opklaringen af dem. Dette træk lægger naturligvis en distance til 'regulær' kriminallitteratur, og samtidig synes fokuset på selve hændelsen at betyde, at opmærksomheden i højere grad rettes mod de psykologiske mekanismer, der forårsager menneskers handling. Dog kan det i dette festskrifts sammenhæng være relevant at nævne, at krimien som genre ikke ligger Guldager fjern; tværtimod har hun i et interview med Carsten Andersen udtalt, at hun godt kunne tænke sig at skrive en sådan (jf. Andersen, 2006: 127). Også i hendes nyeste novellesamling, *Nu er vi så her*, er der kriminalistiske træk, hvilket er særligt fremtrædende i "Retssagen", der handler om en voldtægt, "Kære Karen Rask", hvor en indsat fortæller om sin ondeste gerning, og "Rotur i sommervarmen", hvor man finder en strandvasker.

gyldigt klar over. Dertil kommer, at hvis der var et barn, som døde, hvordan kan man så på bedste vis kompensere for den skade, der er forvoldt? Er den rigtige løsning nødvendigvis at melde sig selv og derved risikere at kaste hele sin tilværelse over styr, eller kan man inden for den givne kontekst forestille sig andre, måske endda bedre måder at bøde og give erstatning på? Med andre ord kommer vi også her til det spørgsmål om penge, som stod centralt i den foregående tekst. Nu lyder det blot, om man kan kompensere for et trafikdrab ved at give de efterladte penge.

72

”Trafikulykke” foregår samme sted som ”Vi har allerede aftalt en pris”, hvilket vil sige i Dar es Salaam i Tanzania. Ud fra den detaljerede beskrivelse af parrets kørselsrute er det endda sandsynligt, at parrets hus er beliggende netop i det område, som Sebastian kommer forbi på sin tur i taxi gennem byen og beskriver som ”Et paradis omkranset af helvede” (143). Endvidere er det et udtryk, der i en lidt tvistet form også kan synes prægnant for denne tekst, idet parret, der om morgenen er vågnet ganske fredeligt, pludselig kommer til at befinde sig i en højst ubehagelig og kaotisk situation. Kort fortalt handler novellen om en hvid mand og kvinde, som på vej hjem fra en safari overser en sort, gående kvinde og kommer til at køre hendes lille bylt ned, hvori der muligvis ligger et barn. Manden, der er kører bilen, intenderer at påtage sig ansvaret for handlingen, men da han ikke kan trænge frem gennem folkemængden til hverken kvinden eller barnet, og stemningen på ulykkesstedet vender sig imod ham, ender han med at flygte derfra uden at være blevet konfronteret med offeret og uden at have fået præcis kendskab til, hvad der er sket. Hjemme i parrets hus har han ligeledes til hensigt at ringe til politiet og indberette ulykken, men også dette forsøg på at påtage sig ansvaret forbliver ufuldendt, da konsekvenserne forekommer parret uoverskuelige. I stedet kører kvinden tilbage til ulykkesstedet, hvor alle spor imidlertid er væk, og hun lades tilbage med fornemmelsen af ulykken som noget uvirkeligt. Parrets diskussioner er samtidig blevet overhørt af deres hushjælp, som de ikke har ænsset efter hjemkomsten, og novellen ender med, at hushjælpen overvejer at forhøre sig nærmere om, hvad der er sket. Men kun måske. Den store tvivl og de mange spørgsmål, som igennem tekstens forløb er knyttet til

parret og formelt er markeret i en udstrakt brug af såvel spørgsmålstegn som ordet "måske", går nemlig igen i slutningen. Også hushjælpen synes i vildrede om, hvad der bør gøres.

Som man kan fornemme af referatet, er "Trafikulykke" en ret ubehagelig tekst, og endnu en gang er den det ikke mindst, fordi den ikke kun placerer sine aktanter, men også sin læser i et moralsk dilemma, hvor spørgsmålet om, hvad der godt eller ondt, rigtigt eller forkert, ikke synes så let at besvare, som man umiddelbart skulle tro. Teksten arbejder med sorte huller eller blinde punkter, ikke bare på det konkrete plan, når parret ikke i tide får på øje på kvinden, der passerer vejen, eller når de ikke bemærker deres sorte hushjælp, men også på det centrale sted i handlingen, hvor det som nævnt forbliver tvivlsomt, hvad der skete. Om bylten hører vi således blot, at den "meget vel kan være et barn" (113) – men altså ikke, at den *er* det, at den er blodig (jf. 114) – samt "En kvinde råber, at barnet er dræbt" (ibid.). Måske burde dette sidste være nok til, at vi som læsere siger, at der så også reelt var et barn i bylten, som døde. Men kan vi være sikre på, at det er sandt? Parret i bilen, som vi følger, ser det jo ikke med egne øjne. Og for manden melder spørgsmålene sig hjemme i huset stadig: "Var der virkelig et barn inden i bylten? Døde barnet? Hvordan kan han leve, hvis han ikke får det at vide?" (115), ligesom det forekommer kvinden, "som om det hele er en ond drøm" (117), da hun mindre end en time efter ulykken ingen spor kan finde af den på ulykkesstedet.

Hvis vi tillader os at psykologisere lidt, kan vi sige, at tvivlen muligvis – eller endda sandsynligvis – fastholdes som følge af parrets latente ønske om at gøre det skete ugjort; af en form for fortrængningsmekanisme, der korresponderer med Sebastians manglende erkendelse af sin egen problematiske ageren i "Vi har allerede aftalt en pris". Men denne fortrængning synes da at smitte af på læseren, der ligeledes kan føle sig usikker på hændelsen og dens adækvate konsekvenser. Igennem læseprocessen, hvor synsvinklen primært følger det hvide par, og ligesom dem er afskåret fra offeret, kan læseren opleve sig selv i en tvivlrådig position. Den indbefatter ikke kun usikkerheden, om et barn døde. Læseren kan tilsvarende forundres over, at sporene af et drab så hurtigt kan være borte, og derfor

kan man også begynde at tænke på, om et barns død i Afrika mon ikke har samme betydning som i den vestlige verden, og om det måske alligevel er bedst at kompensere for ulykken med penge. Samtidig kan man dog også mene, at læseren bør se ud over og igennem den rolle, som tekstens tilrettelæggelse driver denne ind i, og den ovenstående tankerække forekommer selvsagt problematisk, for så vidt som man i så fald ville kunne tillade rige mennesker at købe sig fri af deres forbrydelser.

Uanset hvad er der dog ingen tvivl om, at penge også i denne tekst udgør en central magtfaktor. Det økonomiske aspekt er ikke kun markeret i novellens overordnede skildring af det opdelte klassesamfund. Det pointeres, idet mandens tanker på vej hen til barnet siges at strejfe spørgsmålet om penge, da den hvide kvinde efterfølgende vil prøve at finde den sorte kvinde og tilbyde erstatning, og endelig fremgår det af, at de sorte i teksten generelt er fremstillet som sælgende, mens de hvide er købende, "der fisker efter penge i deres tasker" (117). Ligeledes i "Trafikulykke" er det åbenbart, at penge udgør en af de mest magtfulde forskelle mellem de hvide tilflyttere og de indfødte sorte, og at det samtidig er en forskel, der er problematisk.

Endnu en gang har vi en tekst, der opstiller en række dikotomier som voksen/barn, mand/kvinde, hvid/sort, rig/fattig, og hvor de konkrete modsætningsforhold peger mod større og mere vidtrækkende af slagsen. Det sammenstød, der er omdrejningspunkt i teksten, er derfor ikke blot et sammenstød mellem en hvid mand i en bil og en sort kvinde på gaden med et barn. Det er en kollision mellem to forskellige kulturer og kontinenter. Og selvom rollefordelingen mellem den skyldige og offeret er tydelig, og den skildrede hændelse kan opsummeres i et simpelt udsagn som f.eks. "Velhavende hvid mand kører sort kvinde med barn ned og flygter fra gerningsstedet", afholder teksten sig fra en entydig fremstilling af godt og ondt, rigtigt og forkert. Det, der burde være sort og hvidt, fremstår i stedet i gråtoner, og spørgsmålet om den adækvate handling bliver mudret. Ikke kun er der vitterligt tale om et uheld; hvis man anlægger det hvide pars synsvinkel, kan man også mene, at det i høj grad er stemningen på gerningsstedet, der tvinger dem til at flygte, ligesom det kan være det fremmede lands retssystem, der bevirker, at konsekven-

serne af en politihenvendelse forekommer dem "helt uoverskuelige" (116). Heller ikke her handler det derfor nødvendigvis om nogle personer, der i sig selv er feje, uansvarlige eller onde. Der peges derimod diskret på nogle overordnede, anspændte og ulige forhold, der skaber en situation, hvor mennesker ikke agerer, som de ideelt set burde.

Afsluttende bemærkninger

På samme vis som "Vi har allerede aftalt en pris" handler "Trafikulykke" om et etisk dilemma. Begge noveller lægger op til spørgsmål om, hvad der er rigtigt og forkert, acceptabelt eller uacceptabelt, og i stedet for at give svar herpå lader de deres uro forplante sig til læseren. Ved ikke at tage stilling inden for teksterne, men tværtimod skildre situationerne på en så kompleks måde, at det er svært at finde nogen såvel at holde med som at være rigtig imod, giver teksterne stafetten videre til læseren. Som det er typisk for noveller, er også disse to teksters slutninger åbne, og det er de ikke mindst for læserens videre fundering over og egen stillingtagen til de skitserede situationer. Selvom man forud for at have læst teksterne kan have en klar holdning, der f.eks. siger, at prostitution er forkert, eller at det er uacceptabelt ikke at melde sig i forbindelse med et trafikdrab, beskriver teksterne nemlig på facetteret vis, hvad det er, der foranlediger personerne til deres handlinger, og herigennem problematiseres den entydige stillingtagen.

Samtidig synes det dog vigtigt, at vi som læsere er opmærksomme på de mekanismer i teksterne, der bevirker denne sløring – herunder ikke mindst synsvinklens placering¹¹. For selve det forhold, at vi kommer i en position, hvor vi kan sætte os ind i og forstå grundlaget for en given persons handling, er jo ikke det samme som, at vi bør acceptere den. Og med reference til Pepinskys teori om, at forbrydelser er udtryk for vold, og at vold på et grundlæggende plan skyldes mangel på ansvar, forekommer det altoverskyggende problem i dis-

---

11 Brugen af synsvinkler udgør et analytisk brændpunkt i Guldagers novellesamlinger, og dette fortælle tekniske grebs vigtighed fremhæves også af Thomas Bredsdorff i hans læsning af *København* (Jf. Bredsdorff, 2006: 234ff.).

se tekster mig da også at være, at deres personer ikke tager ansvar og vedkender sig deres forpligtigelse over for andre menneskers liv. Denne ansvarsforflygtigelse gælder selvsagt i forhold til de konkrete misgerninger og forbrydelser, der finder sted, men som allerede nævnt er kritikens rækkevidde ligeledes større. Hverken Sebastians eller det hvide pars problem er nemlig ene og alene deres eget. Problemerne på det individuelle niveau korresponderer med tilsvarende problemer på mere overordnede niveauer. De tydelige modsætningsforhold i teksterne ikke blot i køn og social placering, men især hvad angår nationalt og kontinentalt tilhørsforhold, er med til at skærpe problematikernes almene karakter og herunder påpege deres globale dimension.

Med Pepinsky i tankerne kan man derfor mene, at der til grund for ugeringerne i teksterne ligger mere overordnede former for hierarkisk vold og undertrykkelse, der har bevirket, at der overhovedet har kunnet opstå en så skæv verden som den, vi møder i de to analyserede noveller. Og netop disse overordnede forhold har derfor også en del af skylden for, at situationer, hvor hvide mænd let kan købe sex hos sorte kvinder eller overveje at betale sig fra deres skyld i et trafikdrab, overhovedet kan opstå. Der er en tydelig vekselvirkning mellem det individuelle og det almene ansvar, og selvsagt løses problemerne ikke blot ved at fordømme eller straffe de enkeltpersoner, der gør noget forkert. Det er åbenlyst, at man for at komme et problem til livs må rette opmærksomheden mod det, som genererer det. Kvaliteten i Guldagers noveller ligger derfor for mig at se ikke kun på et æstetisk og formelt niveau, men også deri, at de lægger op til en række vigtige spørgsmål om mellemmenneskelige relationer, som ikke kun teksternes egne aktanter har en tendens til at fortrænge, men som mange af os også helst går uden om. Og det gør teksterne som sagt ikke ved direkte at tage stilling til, hvad der er rigtigt og forkert. Vi møder ikke nogen moraliseren eller eksplicit fordømmelse, men netop den manglende stillingtagen såvel som fornemmelsen af, at noget bliver fortrængt, mobiliserer læseren og ansporer til en forsæt overvejelse om blandt andet etiske grænser, magt- og dominansforhold. Selvom *Kilimanjaro* ikke er en bog med et tydeligt kriminalistisk islæt, optræder der forbrydelser af mere eller mindre alvorlig

RELATIVE ELEMENT

karakter, og dersom man anlægger et kriminalistisk perspektiv på novellesamlingen, kan man yderligere blive opmærksom på, hvordan de konkrete misgerninger og forbrydelser hænger sammen med andre, umiddelbart mere skjulte, men bestemt ikke mindre problematiske hierarkiske forhold af social og global karakter.

Litteratur

- Andersen**, Carsten, *Forfattere i forhør*, Politikens Forlag: København, 2006.
- Behrendt**, Poul, *Den hemmelige note. Ti kapitler om små ting der forandrer alt*, Gyldendal: København, 2007.
- Bredsdorff**, Thomas, *Dansk litteratur set fra månen. Om sjælen i digtningen*, Gyldendal: København, 2006.
- Fangel**, Gitte, "En plads i familien", <http://www.guldager.gyldendal.dk/Gyldendal/forfatterskabelon.nsf/guldager3?readform&subdoc=E337F01DE1C5B08EC1257477005B85F8&subkey=artikler>, 2008 [besøgt 22.11.2009].
- Guldager**, Katrine Marie, *Kilimanjaro*, Gyldendal: København, 2005.
- Larsen**, Lauge, "Konkret nærhed og mental distance", <http://www.litteraturnu.dk/univers.php?action=read&id=109>, 2005 [besøgt 22.11.2009].
- Pepinsky**, Harold E., *The Geometry of Violence and Democracy*, Indiana University Press: Blomington and Indianapolis, 1991.
- Young**, Robert J.C., "Dekonstruktion og det postkoloniale" (2000), in Hans Hauge (red.): *Postkolonialisme*, Aarhus Universitetsforlag: Århus, 2007.